

можливості, всі підстави для того, щоб визначати віхи для розвитку українського суспільства. І багато, до речі, робиться, за всієї невдячності цієї справи. Бо аналіз суспільних процесів — це завжди, як свідчить наша і світова практика, невдячна справа. Я довго розмірковував над проблемою, чому ми весь час наздоганяємо інші країни і катастрофічно відстаємо. На моє переконання, головним чином тому, що для характеристики різних етапів у нашій історії визначальним є проклинання нашого минулого. І ми цим живемо. Протягом лише минулого століття у нас чотири-п'ять разів змінювався устрій, а відтак з'являлися нові системи цінностей. Причому кожна наступна

заперечувала попередню. Не живемо, а існуємо на уламках історії. Розірваність історичної свідомості — причина сучасних деформацій. Треба подолати епідемію історичного безпам'ятства, розширити звужений моральний простір. А для цього позицію окремих учених, наукових колективів належить конвертувати у загальну позицію наукової спільноти. А виступи, доповіді з нагальних питань перевести у загальноукраїнську розмову.

Наші спільні дії мають набути кумулятивного характеру.

Що робити? Нав'язувати свої оцінки, висновки і пропозиції.

Іншого — не бачу!

В.В. СКОПЕНКО,
академік НАН України,
ректор Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка

Почну з відомого всім вислову: «Без освіти немає науки, без науки немає освіти». Спочатку про освіту. Нині в нас більшість державних вищих навчальних закладів стали університетами, деякі — академіями. Значна частина з них — національними. Відомо, що університетом може називатися лише той вищий навчальний заклад, де всі студенти й викладачі займаються наукою, є наукові інститути, лабораторії, солідна бібліотека тощо. Скажіть, хто з вас повірить, що всі наші університети все це мають?

Сьогодні багато розмов точиться навколо так званого Болонського процесу. Я за те, щоб Україна приєдналася до нього. Але при цьому аж ніяк не можна переймати все, що там є. Головне — навести лад у власному домі. Хто придумав вищі навчальні заклади так званого I та II ступенів акредитації? ПТУ, технікуми, ліцеї, коледжі не

дають і не можуть дати вищої освіти ні в нас, ні навіть у США. Тоді для чого частину з них назвали вищими навчальними закладами? Хотіли посісти перше місце в світі за кількістю вищих навчальних закладів на душу населення? То ми й так попереду «планети всієї» за кількістю приватних університетів, часом з дуже гучними назвами. Кажуть, таких уже близько двох сотень. Додайте сюди ще й те, що ці приватні заклади вдалися до заснування своїх філій у кожному обласному центрі. Справжній бум створили, змагаючись між собою, хто більше, МАУП та Європейський університет. Усі обласні центри «охопили» філіями, тепер, напевне, черга за районними. Про яку якість підготовки фахівців можна говорити за такого підходу? Кого вони готують, не маючи бази, обладнання, висококваліфікованих викладачів? У цих філіях студент за весь період навчання живого професора

не побачить. А чи знає наше міністерство, що до всіх чи майже всіх приватних вищих навчальних закладів зараховуються учні випускних класів, які ще не одержали навіть атестатів про закінчення школи? Тут головне — вчасно заплатити за навчання! А яке воно — то вже «деталі». Може, наш новий міністр розбереться з цим процесом, який уже давно охопив усю Україну?

Прикро, що й деякі державні університети кинулися в процес створення філій. Ось один з найпопулярніших ректорів почав у Києві готувати циркулярників, а тепер заходився філії створювати, може, навіть до кожного окремого села дійде?

Скажіть, будь ласка, для чого в невеликих обласних центрах засновувати нові вищі навчальні заклади? Ось, приміром, у Черкасах їх — 9, у Житомирі — 8, у Тернополі та Чернівцях — по 7, у Рівному, Вінниці — по 5.

Це дуже важливе питання. Викладацьких кадрів високої кваліфікації тут мало, а ті, що є — бігають, скоріше, човгають з одного закладу до іншого, «багатоверстатниками» стали. Про яку якість роботи може йтися? Розумно було б збільшити ці університети, утворити 1–2, зосередивши в них найкращі викладацькі кадри обласного центру. Спробував Василь Кремень це зробити в Сумах. Знаєте, що з того вийшло.

Отже, слід негайно братися до наведення порядку в системі освіти. Це й можна буде назвати реформою освіти, бо в нас головним досягненням реформи було запровадження в школах 12-бальної системи оцінки знань. У вищих навчальних закладах залишилася 5-бальна, в деяких уведено рейтингову 100-бальну систему. Необізнаній людині це важко збагнути. Наш Президент, наприклад, оцінив роботу Кабміну на «5», не сказавши при цьому, якою системою він керувався. Одні тепер думають, що Кабмін заслужив оцінку «відмінно», інші — «незадовільно».

Отже, слід вносити зміни до закону «Про вищу освіту». Такі зміни вже прийняті парламентом у першому читанні. Подив викликають деякі положення. Пропонується до складу вчених рад університетів уводити близько 10 відсотків студентів. То що, студенти будуть присвоювати звання «доцент», «професор», обирати завідувачів кафедр? По-перше, все це вже було за часів Горбачова (тоді було, здається, 20 відсотків) і довело свою неефективність. Чи, може, таку раду назвати «Рада вчених і не вчених»? Не звучить. Тоді — «Рада вчених і майбутніх учених»?

Або до складу вищого колегіального органу навчального закладу — конференції трудового колективу — пропонується ввести 10–15 відсотків студентів. Але, згідно з уже чинними законами про професійні спілки, колективні угоди тощо, студенти не є членами трудових колективів.

Вихід один — розвивати у вищих навчальних закладах студентське самоврядування і там, де це стосується студента, обов'язково рахуватися з думкою студентського парламенту чи іншого подібного органу самоврядування.

Отже, нерозв'язаних проблем вистачає. Усі ми повинні думати, як поліпшити цей стан. Та, на превеликий жаль, відволікають працівників вищих навчальних закладів на зовсім інше.

Хтось організував студентську акцію «Очисти свій університет». Що воно таке, поясню коротко. Збирають за оплату (Томенко каже, що платять по 50 грн, і радить студентам на менше не погоджуватися) групу студентів (часто з інших навчальних установ) і вимагають відставки ректора. Можна організувати голодування студентів, примушуючи ректора написати заяву про відставку.

Дивна картина — ректора обирає конференція трудового колективу, а звільняє група студентів. У такий спосіб був звільне-

ний, наприклад, ректор Черкаського університету Кузьмінський, на підтримку якого виступила вчена рада, студентська рада, профспілковий комітет. Уже звільнено подібним чином п'ятьох ректорів. 16 травня буде звільнено ректора Волинського університету у зв'язку із закінченням терміну обрання. Йому вже місцева адміністрація наполегливо рекомендувала в конкурсі на посаду ректора участі не брати.

Схоже, «процес пішов». Чому в такому випадку не згадуються ті ректори, які під час Помаранчевої революції на цілий місяць припинили заняття? Не секрет, що не всі студенти хотіли бути на майданах. Було чимало й таких, які хотіли бути в аудиторіях, лабораторіях. А їх не пускали. Як це розуміти?

Приходять під стіни червоного корпусу 15 студентів Києво-Могилянської академії і один студент нашого університету. Чемні такі студенти виявилися. Просять (підкреслюю) просять мене подати у відставку. Цікаво, що на цю акцію прибігли журналісти аж з п'яти телеканалів. (Коли 6 травня біля цього ж корпусу зібралось близько 400 наших ветеранів війни відзначати 60-річчя від дня Перемоги — жодного кореспондента не було).

Дізнаюся згодом із «5 каналу» про те, що студенти Київського університету вимагають відставки ректора. Те, що незалежних ЗМІ не було і не буде, це мені ясно. То давайте, шановні «незалежні» журналісти, правдиву інформацію. Яким чином один студент університету у вас зміг перетворитися на «всіх» студентів? Звинувачують мене у тому, що я тривалий час працюю ректором. Чому? Або гарно працюю, або начальство про мене забуло. Тепер згадало.

Ходять усіякі чутки про нашу Академію наук, аж до її ліквідації і передачі академічних інститутів до вищих навчальних закладів. Якщо це йде від людей, які ніколи серйозно не займалися наукою, тут немає

приводу для дискусій. Ці люди за допомогою наших «славетних» ЗМІ створюють враження, що тут зібралися якісь академіки, члени-кореспонденти, які нічого не роблять, тільки гроші лопатою гребуть. Забули вони, що через злиденне фінансування Академії наук у нас тих грошей немає, та й купити сучасну «лопату», якою гроші гребуть, ми не можемо. Кажуть, треба передати інститути університетам і тоді будемо процвітати. Ясно, що передавати майно Академії не всім, а лише тим університетам, які мають особливі заслуги перед революцією. Невже суспільство не розуміє, що розвиток будь-якої країни неможливий без розвитку фундаментальних наук, які ведуть до створення високих технологій? Нагадаємо декому, що саме в Україні, тут, у Києві, був створений перший у Союзі Інститут кібернетики, відкрито в нашому університеті перший у Союзі факультет кібернетики. Саме завдяки ракетам «Південмашу» ми першими проклали шлях у космос.

А тут ще деякі наші рідні академіки так захопилися критиканством Академії, що вже в пресі оголошують про те, що в НАН України навчають лише «волам хвості крутити». У нашій країні створено близько півсотні так званих академій. Там академіками себе називають і такі, які жодного наукового речення не написали. Може, замість «крутіння хвостів» ви в тих академіях попрацюєте?

Отже, що слід зробити негайно?

Перше. Всіляко зміцнювати Академію наук, усі її підрозділи.

Друге. Всіляко зміцнювати зв'язки НАН України з класичними університетами.

Хто зацікавиться такими зв'язками і їхніми результатами, може завітати до нашого університету, в якому з вересня 1994 року успішно діє угода про співпрацю з НАН України, і переконатися в тому, що щорічно в навчальному процесі поряд з університетськими професорами (їх у нас

близько 400) беруть участь понад 30 академіків і членів-кореспондентів, приблизно 110 докторів наук з НАН України. Наукові розробки, створені спільно з Академією, щорічно відзначаються Державними преміями України в галузі науки і техніки.

І останнє. Проблема з проблем — виховання молодого покоління. Тут безмежний простір для нашої з вами роботи. Йдеться про написання сучасних підручників, і передусім з історії, про створення позитивного іміджу України, виховання в дітей, молоді любові до Батьківщини, поваги до ветеранів тощо.

У Сполучених Штатах, з яких намагаються брати приклад, до екс-президентів звертаються «пане президенте». А в нас?

У 1991 році Леонід Макарович Кравчук відновив Києво-Могилянську академію, а вже в 1994 році, всупереч чинному положенню про національні вищі навчальні заклади, підписав Указ про надання цій академії статусу національної. Хоч цього не можна було робити, бо тут ще жодного випуску студентів не відбулося. Проте президент Кравчук прийняв, як тепер кажуть, політичне рішення, в захопленні від якого вчена рада академії присвоїла йому звання почесного доктора.

Тепер Леонід Макарович їм не подобається. Зібралися, позбавили звання. Ганьба.

Чому ж тоді не позбавили себе звання «національний»?

Усе це дуже нагадує не такі давні часи. За вказівкою ЦК у вищих навчальних закладах ми змушували студентів вивчати, конспектувати «видатні» праці улюбленого вождя «Мала земля», «Цілина». Помер дорогий Ілліч. Мабуть, і сорока днів не минуло, а вже одержуємо депешу про вилучення всіх його творів з бібліотечних залів.

Колектив нашого університету щиро вдячний нашому випускникові, президентові Леоніду Макаровичу Кравчуку за все те, що він зробив для нас. Це завдяки йому ми з вами зараз перебуваємо в чудовому приміщенні, переданому нашому університетові, яке вам усім дуже подобається. Інакше щорічні збори Академії були б в іншому місці. Завдяки Указам президента Л.Кучми університет одержав великі можливості для свого подальшого розвитку, і сьогодні, хто б там що не говорив, є кращим вищим навчальним закладом у країні. Це ж не випадково, що сьогодні в нашому уряді два віце-прем'єри та три міністри — випускники Київського національного університету.

Отже, про добрі справи наших колишніх і нинішніх керівників слід пам'ятати і ніколи не забувати. Думаю, такий підхід сприятиме нашому згуртуванню, допоможе у вихованні молоді.

**І.Р. ЮХНОВСЬКИЙ,
академік НАН України,
перший заступник голови Комітету Верховної Ради України
з питань науки і освіти**

У Верховній Раді України створена Тимчасова спеціальна комісія з питань майбутнього. Подібні постійно діючі комісії існують майже в усіх парламентах ЄС, у Японії та в інших країнах світу. За два роки функціонування нашої комісії нею

була розроблена Стратегія розвитку України.

У Стратегії визначено, що основним завданням усіх ланок організації суспільства є мета, яка формулюється так: краща якість життя для кожного тепер і для прийдешніх поколінь.